

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Középfokú közkönyvtári s népkönyvtári tisztviselők vizsgálati szabályzata Poroszországban. A porosz fővárosban virágzó, magánjellegű könyvtárosi tanfolyamok, mint a *Zentralblatt für Bibliothekswesen* 1909. évi X. füzetében olvassuk (465. l.), rendkívül nagy arányú túltermelést idéztek elő. Úgy látszik, ez indította arra a porosz kultuszminisztériumot, hogy kiadja 1909. augusztus 10. kelt rendeletét, melylyel háromtagú, a berlini kir. könyvtár főigazgatójának alárendelt vizsgálóbizottságot léptet életbe, mely a középfokú közkönyvtári (Bibliothekssekretärstellen) s népkönyvtári állások betöltésére jogosító oklevelek kiállítására hivatott. A bizottság évenként legalább egyszer tart vizsgálatot s ennek időpontját legalább is három hónappal előbb a *Zentralblatt für Bibliothekswesen*-ben és a *Blätter für Volksbibliotheken*-ben hivatalosan közzéteszik. A jelöltek fölszerelt folyamodásaikat legalább négy héttel a kitűzött terminus előtt adják be a vizsgálóbizottság elnökének.

Vizsgálatra csak azok bocsáttatnak, a kik *a)* kimutatják, hogy valamely középiskola legfelsőbb osztályára érettnek találtattak s *b)* igazolják, hogy legalább három évet ama szakokban leendő kiképzésre fordítottak, a melyekre a vizsgálat kiterjed. E kiképzési időből legalább egy évet valamely tudományos könyvtárnál, vagy pedig szakképzett vezetés alatt álló népkönyvtárnál kell eltölteni. A többi időt szaktanfolyamok, továbbá német, francia s angol irodalomtörténeti előadások látogatásáról, esetleg könyvkereskedői kiképzetéséről stb. szóló bizonyítványokkal kell igazolni. A vizsgálatra bocsátás felől a bizottság elnöke határoz, a kinek döntése azonban a kir. könyvtár igazgatójánál megföllebezhető.

A vizsgálat két részből áll ú. m. zárt írásbeli és nyilvános szóbeli részből. A zárthelyi írásbeli vizsgálat tárgyai: 1. egy rövid német nyelvű értekezés valamely könyvtártechnikai vagy könyvipari kérdésről; 2. néhány német, angol, francia s (tudományos könyvtárakra jogosító vizsgálatnál) latin nyelvű könyv fölvétele a betürendes czédula-czimtár részére, mindama utalásokkal, melyeket a porosz könyvtáraknál érvényben álló utasítás előír; 3. tollba mondott szöveg gyorsírászati fölvétele s gépirásos lemásolása. A szóbeli vizsgálaton a jelöltnek kellő jártasságot kell tanúsítania: 1. *a biblioeconomiában* (a rendes üzleti könyvek, folytatásos művek és statisztikai lajstromok vezetése, a különböző katalogus- és kikölcsönzőrendszerek ismerete; a könyvkereskedés és könyvnyomtatás — különösen a könyv-

jegyzék-nyomatás — berendezésének általános ismerete; a hatóságokkal s üzletfelekkel való levelezés; a közönség olvasási kedvének fokozására szolgáló eszközök, a legfontosabb népmivelő intézmények és rendszerek, első sorban a népkönyvtárak föladatának ismerete); 2. *a könyvészetben* (a legfontosabb német, angol, francia és amerikai általános bibliografiák és enciklopédiák, továbbá a legfontosabb német szak-bibliografiák ismerete; a bibliográfiai s katalógusszerű czímfölvétel közti megkülönböztetés, jártasság a könyvészeti kutatásban); 3. *a tudományok és irodalmak történetében* (a tudományok általános föloszlása és az ennek megfelelő terminologia, a német, angol és francia irodalom fontosabb termékeinek s azok nevelői értékének ismerete) végül 4. *a nyelvekben* (könnyű francia és angol, esetleg latin szöveg lényegileg helyes fordítása élő szóval). Ha valaki e vizsgálati tárgyak elsejében kiváló jártasságot tanusít, ez ellensúlyozhatja a 3. pont alá foglalt ismeretek hiányosságát és viszont. Ép úgy jeles zenetörténeti képzettség kipótolhatja az irodalmi ismeretek fogyatékosságát. Azonban mind e körülményeket a bizonyítványban külön fel kell tüntetni.

A vizsgálatról jegyzőkönyvet vezetnek s három osztályzási fok: elégséges, jó, kitüntetéssel, van megállapítva. Ha a jelölt készültsége elégtelen, a vizsgálatot egy év múlva megismételheti. Többszöri ismétlésnek nincs helye.

A fényképészet könyvtár-technikai jelentőségéről Otto Fiebiger tartalom czikket írt a *Zentralblatt für Bibliothekswesen* 1909. októberi füzetében, a drezdai fényképészeti kiállítással kapcsolatban. Különösen az ú. n. prizmás-fölvétel mellett foglal állást, mely olcsóságánál fogva egész kéziratok, vagy ritka nyomtatott könyvek lemásolására fölhasználható. A prizmás-fölvétel abban áll, hogy a tárgyat nem érzékeny üveglapra, hanem kellően preparált papirosra vetítik, a melyen azután az írás fekete alapból fehéren tűnik elő. A fölvételek rendszeren oly mérsékelt áron készülnek, hogy nem drágábbak az írott másolatoknál s emezeknél jóval megbízhatóbbak. Az árak, Fiebiger szerint, a főbb könyvtárakkal összehasonlításban álló fényképészeknél a következők:

Cambridge, egyetemi könyvtár: Francis Jenkinson könyvtáros prizmás-fölvétel kb. 25 × 20 cm. lapja 1 sh. 6 d.

Escorial, királyi könyvtár. Fr. E. Manero, Real Collegio de Alphonso XII. El Escorial.

13 × 18 cm. lapok à 1.50 peso (nagyobb megrendelésnél

18 × 24 « « « 2.— « mérsékeltbb árak).

München, kir. udvari és áll. könyvtár: Carl Buchner u. Sohn, Augusten-str. 19.

18 × 24 cm. méretű lapok à 1 M. (ha egy kéziratból tíznél több lap készül, egy-egy lap ára 0.80 M.)

Nápoly, Nemzeti könyvtár; Ferdinando Lembo, Via Pace 37.

13 × 18 cm. méretű lapok à 0.50 L.

21 × 27 « « « « 1.— L.

Páris, nemzeti könyvtár. Maison Sauvanaud, Langlois Successeur, rue Jacob 45.

12 × 20 cm. méretű lapok két példányban	1.10 fr.
18 × 24 „ „ „ „ „	1.50 „
24 × 30 „ „ „ „ „	2.— „

Itt azért készítendő egy-egy lapról két példány, mert az egyiket a könyvtár megköveteli magának.

Róma, Nemzeti könyvtár: Pompeo Sansaini, via Corsi 44.

13 × 18 cm. méretű lapok à	0.50 L.
18 × 24 „ „ „ „	1.— „
21 × 27 „ „ „ „	1.25 „
24 × 30 „ „ „ „	1.50 „
30 × 40 „ „ „ „	2.— „
40 × 50 „ „ „ „	5.— „

Prizmás fölvételeket készítenek még: Bruxellesben Paul Becker, rue Antoine Lamberre Ixelles 22; Dresdenben F. & Co. Brockmanns Nachfolger, R. Tamme, Albrechtstr. 27; Londonban Artist-Illustrators Ltd. Donald Macbeth, Ludgate Hill 66; de ezek árait nem közli czikkiró.

Kéziratok s nyomtatványok lefényképezéséhez Fiebiger leginkább a görlltzi Heinrich Ernemann vormals Herbst and Firt czég gépeit ajánlja, melyek 18 × 24 cm. méretekben készülő prizmás-felvételekre alkalmasak. E gépek Goerz kettős anastigmat lensével (III. sor, 6. sz.) s fölerősített, de könnyen levehető prizmával vannak felszerelve. A gép ára, a lefényképezendő kéziratok fölerősítésére szolgáló készülékkel együtt 1133 márka.

Az első amerikai ifjusági olvasóterem, mely e névre valóban érdeemes, John Parsons szerint (The Library Journal XXXIV: 552.) 1894. szeptemberében nyílt meg a denveri közkönyvtárban. Mintegy 3000 kötet ifjusági könyvet tartalmazott. Az egyik falon a szekrény felett, Stevenson e szavai voltak olvashatók:

«The world is so full of a number of things,
I'm sure we should all be as happy as kings.»

A szekrények felső részére képek s hivatalos közlemények kerültek, tetejükön pedig vázák, szobrocskák stb. állottak. Az asztalok s ülő butorok a gyermekek méreteinek megfelelően készültek s a kis olvasók szabadon kereshették ki a szekrényekből olvasmányukat. Ez a terem szolgált azután mintául minden későbbi, hasonnemű olvasóteremnek.

A párisi nemzeti könyvtár személyzeteről a köztársasági elnök által 1909. július 9-én aláírt rendelet a következőket állapítja meg:

A Bibliothèque Nationaleban összesen 63 tisztviselői állás van, még pedig egy főigazgatói (administrateur général), egy titkári (secrétaire trésorier), négy konzervátori (conservateur), kilencz segédkonzervátori, 6 főkönyvtárosi, 34 könyvtárosi és 8 alkönyvtárosi állás. A szolgaszemélyzet 98 főből áll, nevezetesen egy vezető őrből, egy könyvkötő-műhelyi főnök-

ből, 2 altisztből, 2 főörből és munkásból, 14 első osztályú őrből és munkásból, 69 másodosztályú őrből és munkásból, 5 munkásnöből, 1 kapusnóból, 2 takarítónöből s a fontaineblai raktár őréből.

A fizetések a következők: administrateur général: 15.000 fr.; titkár és konzervátorok: I. o. 11.000 fr., II. o. 10.000 fr. III. o. 9000 fr.; segédkonzervátorok: I. o. 7000 fr., II. o. 6500 fr., III. o. 6000 fr.; főkönyvtárosok: kivételes osztályban (legföljebb két állás) 6000 fr., I. o. 5500 fr., II. o. 5000 fr.; könyvtárosok: I. o. 4500 fr., II. o. 4000 fr., III. o. 3500 fr., IV. o. 3000 fr., V. o. 2700 fr., VI. o. 2400 fr.; alkönyvtárosok: 2100 fr. A szolgáló személyzet fizetése a következő: örök és munkások vezetői: 2800-tól 3000 fr.-ig; altisztek, főörök és főmunkások: 2500—2600 fr.; I. o. örök és munkások: 2100—2400 fr.; II. o. örök és munkások: 1400—1900 fr.; munkások: 900—1500 fr.; kapusnó és takarítónök 600—1100 fr.; fontaineblai ör 600 fr.

A tisztviselők előléptetése részben anciennitás, részben az igazgatóság választása szerint történik, még pedig oly módon, hogy minden három előléptetés közül kettő az anciennitás alapján áll. A várakozási idő minimuma egy-egy fizetési osztályban két év. A konzervatori állások csakis választás útján töltenek be, még pedig a nyomtatványi osztállynál a segédkonzervátorok, a többi osztályoknál pedig a legalább is 15 év óta szolgáló könyvtárosok sorából.

A fegyelmi fokozatok a következők: 1. Az administrateur général szóbeli dorgálása, az illető osztályfőnök jelentése alapján; 2. írásbeli feddés, mely egy évre az előmenetel jogának elvesztésével jár; 3. lefokozás egy vagy két osztálylyal; 4. a fizetés megvonása, a mi azonban két hónapnál hosszabb ideig nem tarthat; 5. az elbocsájtás. A 2—5. pontok alatti ítéletet a miniszter mondja ki, az administrateur général írásbeli jelentése alapján. Ítélethozatal előtt az ügyre vonatkozó iratesomó közöltetik az érdekelttel, a kiuek joga van írásban, vagy élőszóval védekezni.

A németországi könyvtárak inkunabulum-jegyzékéről, mely az ősnomtatványok tervbe vett egyetemes jegyzékéhez szolgál előmunkálatul, Haebler Konrád hosszabb cikkben számol be a *Mitteilungen des österr. Vereins für Bibliothekswesen* 1909. novemberi füzetében. A jegyzék egybeállításával megbízott bizottság megalakulásáról, működése alapelveiről, ugyancsak Haebler egy cikke nyomán részletesen tájékoztattuk olvasóinkat.¹ Éppen azért nem tartjuk érdektelennek ez újabb közlemény nyomán röviden vázolni a bizottság eddigi munkásságának menetét és eredményét, mely annyival is inkább érdekkel bennünket, mivel a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége szintén elhatározta, hogy német mintára földolgoztatja hazai könyvtáraink ide vágó anyagát.

A bizottság működése kiinduló pontjául Schwenke Adressbuch der deutschen Bibliotheken cz. kiadványa szolgált, a mely szerint 452 oly könyvtár van a német birodalomban, a melyek ősnomtatványok birtoká-

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle. 1906: 1—6.

ban vannak. A valóság ennél is kedvezőbb, mert habár néhány esetben kiderült, hogy Schwenke adata téves, viszont elég sok könyvtárról pótlólag is megállapították, hogy inkunabulumok fölött rendelkeznek. Ez ismeretlen könyvállományok kiderítése különböző utakon történt. Egy részüket más, korábban s egészen eltérő ügyből kifolyólag kibocsátott körlevelekre beérkezett válaszokból állapították meg, más részüket különböző szerzetes rendek vezetősége derítette ki; egy harmadik részt pedig maga a bizottság nyomozott ki oly módon, hogy az inkunabulumokkal bíró könyvtárakhoz intézett kérdőívben föltett egy pontot, mely arra kért választ, vajjon vannak-e az illető könyvtár közelében olyan más gyűjtemények is, a melyekben ősnymotatványok előfordulnak.

A bizottság által kibocsájtott kérdőív különben első sorban arról kért fölvilágosítást, mily nagy a könyvtárban lévő inkunabulumok száma, van-e s miféle külön katalógus, esetleg általános jegyzék, ismeretes-e a gyűjtemény régi állományának eredete s végül hajlandó-e az illető intézet hivatalnokai kara a bizottság munkáját támogatni. E legutolsó kérdés tulajdonképen arra célzott, hogy van-e az illető könyvtárnál valaki, a ki képes a meglévő inkunabulumokat determinálni, illetve bibliográfiailag földolgozni. De sokan félreértve a kérdést, azt képzelték, hogy arról van szó, vajjon ők maguk nem volnának-e hajlandók saját ősnymotatványaikait leltározni s e félreértés következtében, számos inkunabulum-jegyzék érkezett be a bizottsághoz, mely a legtöbbször jó hasznát vette a későbbi munkálatok folyamán.

Ekként megállapítván az inkunabulumokkal bíró könyvtárak jegyzéke, a bizottság első teendője az volt, hogy fölosztotta tagjai közt a munkaterületet, természetesen mindegyik tag sajátos helyzetére s tanulmányaira való tekintettel. Ezen túl azután minden tag annyi időt s akkor fordított az inventálás munkájára, a mint viszonyai megengedték. Az inventálás végrehajtása szintén a helyi és személyi viszonyoknak megfelelően változott. Az első teendő volt a kiszemelt könyvtár külön inkunabulum katalógusának kivonatolása; sok könyvtár elküldte az illető bizottsági tag lakására a katalógus kéziratát, míg másutt a helyszínén kellett ezt az előzetes munkálatot elvégezni. E kivonatolás eredménye rendszerint az volt, hogy az ősnymotatványok nagy részének azonosságát már ez alapon meg lehetett állapítani s így csak a hátramaradt kisebb anyagot kellett a helyszínén megtekinteni. Kis 6—8 ezer kötetre rugó könyvtárakat, melyek külön inkunabulum jegyzékkel nem bírtak, rendszerint a helyszínén vizsgálták át, a katalógus igénybevétele nélkül. Az oly könyvtárakat, melyek határozott számot mondtak be inkunabulumaiukat illetőleg, ha e szám nem haladta meg a tízet, nem keresték föl, hanem a központba kérték be az illető köteteket az azonosság megállapítása céljából. A legnagyobb nehézséget azonban oly, több százezer kötetes könyvtárak támasztották, a melyek külön inkunabulum jegyzékkel nem bírnak. Ily esetekben a bizottság az illető könyvtár valamely tisztviselőjét nyerte meg a jegyzék elkészítésére s az így elkészülő jegyzékek egy része nyomtatásban is megjelenik.

A leltározáshoz minden bizottsági tag megkapta Hain és Copinger egy példányát, hogy ennek segélyével az összes, vagy legalább is a keletnélk i inkunábulumokat a helyszínen meghatározhassa. E segédeszközzel s a fentebb vázolt előmunkálatok alapján Haebler szerint egy-egy bizottsági tag napokint átlag 100 őnyomtatványt volt képes meghatározni, de voltak napok, a melyeken 200-at is elvégezhettek. Az inventálás természetesen egyöntetűen történt, még pedig a lehető legegyszerűbb módon. Minden őnyomtatvány, mely Hain, Copinger vagy Reichling jegyzékében előfordul, a bizottság leltáraiban csupán e számmal jegyeztetett föl. E czélból mindegyik bizottsági tag kapott egy könyvet, melyben az 1—100 számok annyiszor voltak előnyomtatva, a hányszor szükséges volt ahhoz, hogy Hain-Copinger-Reichlinggel a konkordanciát előállíthassák. Minden könyvtár, melynek inventárja elkészült, egy betűjegyet kapott pl. M' a. m. München, udvari és állami könyvtár, Lb. a. m. Lübeck, városi könyvtár stb. s e jegyet minden oly Hain-Copinger-Reichling-féle számhoz odatették, mely az illető könyvtárban megvolt. Az oly darabokról, mely Hain-Copinger-Reichling segélyével bármily okból nem volt meghatározható, külön czédula készült, mely a szerző neve s a cím mellett lehetőleg a nyomtatás helyét és a nyomdász nevét is tartalmazza. E czédulák legott beküldettek a központba, a hol egységes betűrendben tartatnak s a későbbi kimerítő leíráshoz mutatóul szolgálnak. A szám-leltárak ellenben csak időről-időre küldetnek be a központba, a hol egy központi szám-leltárba bevezetik, hogy mely szám melyik tag leltárában fordul elő. E bejegyzéshez az illető bizottsági tag részére megállapított betűjegy szolgál.

Ily módon a bizottság 1909. április 1-ig 347 könyvtár mintegy 60,000 inkunábulumát határozta meg; ha minden akadály nélkül tovább is ebben a menetben halad a munka, befejezése kb. 1911. április 1-re remélhető. Az inventálás sajátképi költségei, minthogy a tagok külön munkadíjat nem kapnak, kizárólag napidíjkból, utiköltségekből állanak. Erre a célra évi 6100 márka van költségvetésileg előirányozva. A napidíj 15 márka s az utiköltségek kilométerenkint 9 pfennigben van megállapítva. Ezekívül egy 1500 márkás tétel áll a bizottság rendelkezésére segédmunkálatok költségeire. Ebből első sorban a fentebb említett nagyobb könyvtárak őnyomtatványkatalógusainak elkészítését segélyezik. Végül 1500 márka van felvéve a központnál alkalmazott titkár díjazására. Ez állást egy könyvtári szaktan-folyamot végzett hölgy tölti be.